

การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน

นางสาวรุจิรา สุภาษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท สาขาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน ภาควิชาการสื่อสารมวลชน

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-332-895-5

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A PARTICIPATORY MEDIA PRODUCTION FOR ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE
DEVELOPMENT OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

MISS RUJIRA SUPASA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Mass Communication

Department of Mass Communication

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-332-895-5

รุจิรา สุภษา : การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กร
พัฒนาเอกชน (A PARTICIPATORY MEDIA PRODUCTION FOR ENVIRONMENTAL
KNOWLEDGE DEVELOPMENT OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS)

อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ ; 207 หน้า. ISBN 974-332-895-5.

งานวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาประเภทสื่อที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการสร้างสื่อได้
ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการผลิตสื่อ รวมถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเลือกสื่อ
และการมีส่วนร่วมในระดับต่าง ๆ โดยเลือกกรณีศึกษาเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จำนวน 9
องค์กร โดยใช้วิธีวิจัยแบบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับ
ข้อมูลจากเอกสารและสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน

ผลการวิจัยปรากฏว่าองค์กรพัฒนาเอกชนได้เลือกใช้สื่อทั้ง 4 ประเภท คือ สื่อบุคคล สื่อ
เฉพาะกิจ สื่อมวลชนและสื่อประเพณี แต่จะมีการใช้สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจมากที่สุด รองลงมาได้
แก่ สื่อมวลชน และสื่อประเพณี ซึ่งปัจจัยในการเลือกใช้สื่อก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านองค์กร ,ด้านสาร,
ด้านสื่อ และด้านผู้รับสาร

การเข้าร่วมของประชาชนในกระบวนการสร้างสื่อประกอบด้วย 3 ระดับการเข้าร่วมคือ
ระดับผู้รับสาร ระดับผู้ผลิต และระดับผู้วางแผน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่าการเข้าร่วมระดับผู้รับสาร
มากที่สุด ในรูปแบบของการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด ส่วนการเข้าร่วมระดับผู้ผลิต กลุ่มเป้าหมาย
เข้าร่วมในขั้นตอนก่อนการผลิตมากที่สุดในบทบาทของการเป็นผู้ให้ข้อมูลและการช่วยกำหนด
ประเด็นการนำเสนอ ในส่วนของขั้นตอนการผลิต ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นนักแสดงหรือเป็นผู้ใช้สื่อ
และในส่วนของขั้นตอนหลังการผลิต ประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะการประเมินผลและการช่วยนำสื่อไป
เผยแพร่เท่านั้น และการมีส่วนร่วมระดับสูงสุดคือระดับผู้วางแผน มีปรากฏเพียง 2 องค์กรเท่านั้น
จากจำนวนทั้งหมด 9 องค์กร

ผลการวิจัยนี้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้น โอกาสในการเข้าร่วมของ
ประชาชนก็จะยิ่งน้อยลง

ภาควิชา การสื่อสารมวลชน
สาขาวิชา...วารสารสื่อสารมวลชน
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิติ .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม .....

4085291428 : MAJOR MASS COMMUNICATION

KEY WORD: PARTICIPATORY MEDIA PRODUCTION / ENVIRONMENT / NGO

RUJIRA SUPASA : A PARTICIPATORY MEDIA PRODUCTION FOR ENVIRONMENTAL KNOWLEDGE DEVELOPMENT OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS. THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. KANJANA KAEWTHEP, Ph.D. 207 pp. ISBN 974-332-895-5.

This research is aimed to study the type of media that allow people's participation , level of media selection in producing media and factors involved in media selection and various participatorial level especially that of the 9 NGOs case studies. Research methodologies composed of depth interview , participated observation and all of NGOs documents.

It was found out that the NGOs has selected 4 media consecutively : 1) Personnel media 2) Special media 3) Mass media and 4) Folk media. However, media selection depends on organization , message , media and receiver factors.

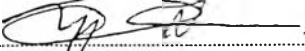
Participation in media production is composed of 3 levels : 1) Audience level 2) Producer level and 3) Planner level . The result has shown that, the people has participated in all levels especially in audience level which the people has shared in opinion expression most. For the producer level , the people has joined in pre-production stage most as the information provider and theme developer. At the production stage , the people has joined as presenter and user. For the post production stage , the people has participated in evaluating and distributing. Lastly, planner participation level has only 2 organizations.

In conclusion , the higher level , the less participated media production from the public.

ภาควิชา การสื่อสารมวลชน.....

สาขาวิชา การสื่อสารมวลชน.....

ปีการศึกษา 2542.....

ลายมือชื่อนิติ.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความกรุณาของรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ผลักดันและให้กำลังใจเสมอมา รวมทั้งอาจารย์พิภพ พานิชภักดิ์ กรรมการวิทยานิพนธ์ ผู้จุดประกายแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้วิจัย และรองศาสตราจารย์วิภา อุดมฉันท์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

ที่สำคัญ ขอขอบคุณบุคคลสำคัญแห่งองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างมาก รวมทั้งพี่ ๆ น้อง ๆ เพื่อน ๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้ให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะคุณอลงกต พงษ์ไพบูลย์ เพื่อนผู้เป็นที่รัก และคุณชวลา น้อยฉิม พี่ที่แสนดีในการให้กำลังใจและสนับสนุนอย่างเต็มที่

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่า แม้ปราศจากร่างบิดาที่จะอยู่เคียงข้าง แต่ความเป็นจิตวิญญาณแห่งเลือดเนื้อได้ถ่ายทอดสู่ผู้วิจัยอย่างภาคภูมิใจ ซึ่งรางวัลสูงสุดที่จะมอบให้กับท่าน คือ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

รุจิรา สุภาษา
กันยายน 2542

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ปัญหาที่วิจัย.....	8
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
1.4 สมมติฐานการวิจัย.....	8
1.5 ขอบเขตการวิจัย.....	9
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	9
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 พัฒนาการแนวความคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	11
2.2 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อชุมชน.....	32
2.3 งานวิจัยและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง.....	57
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	63
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	63
3.2 ประชากรที่ศึกษา.....	63
3.3 การสุ่มตัวอย่าง.....	63
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	64
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	66
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	67
3.7 การนำเสนอข้อมูล.....	67
4 แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	68
4.1 แนวคิดการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	68
4.2 แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	83

5	ประเภทสื่อและปัจจัยการเลือกสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	97
	5.1 ประเภทสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	97
	5.2 ปัจจัยการเลือกสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	112
6	ระดับและปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน กระบวนการสร้างสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	124
	6.1 เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	125
	6.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสื่อ.....	126
	6.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการสร้างสื่อ.....	154
7	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	163
	7.1 สรุปผลการวิจัย.....	163
	7.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	168
	7.3 ข้อเสนอแนะ.....	171
	รายการอ้างอิง.....	173
	ภาคผนวก.....	178
	ประวัติผู้เขียน.....	207

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1	แสดงการเปรียบเทียบระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนที่ผลิตสื่อโดยตรงกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่ได้ผลิตสื่อโดยตรง.....	78
ตาราง 2	แสดงวิธีการทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำการศึกษาและวิเคราะห์ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	87
ตาราง 3	แสดงการใช้สื่อประเภทต่างๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	97
ตาราง 3.1	แสดงการใช้สื่อบุคคลขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	99
ตาราง 3.2	แสดงการใช้สื่อเฉพาะกิจประเภทต่างๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	105
ตาราง 3.2.1	แสดงปริมาณการใช้สื่อเฉพาะกิจประเภทสิ่งพิมพ์ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	106
ตาราง 3.2.2	แสดงปริมาณการใช้สื่อเฉพาะกิจประเภทสื่ออิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	107
ตาราง 3.2.3	แสดงปริมาณการใช้สื่อเฉพาะกิจประเภทกิจกรรมเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	108
ตาราง 3.3	แสดงปริมาณการใช้สื่อมวลชนขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	109
ตาราง 3.4	แสดงปริมาณการใช้สื่อประเพณีขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	111
ตาราง 4	แสดงปัจจัยการเลือกสื่อในด้านต่างๆ ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	113
ตาราง 4.1	แสดงปัจจัยการเลือกสื่อในด้านองค์กรขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	114
ตาราง 4.2	แสดงปัจจัยการเลือกสื่อด้านเนื้อหาสารขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	118
ตาราง 4.3	แสดงปัจจัยการเลือกสื่อในด้านสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	120
ตาราง 4.4	แสดงปัจจัยการเลือกสื่อในด้านผู้รับสารขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	122
ตาราง 5	แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสื่อขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้ง 2 ประเภท.....	127
ตาราง 5.1	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสื่อระดับผู้รับสารขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้ง 2 ประเภท.....	129
ตาราง 5.1.1	แสดงการเข้าร่วมของประชาชนระดับผู้รับสารในลักษณะการแสดงความคิดเห็นต่อหน้าและผ่านสื่อ.....	131
ตาราง 5.1.2	แสดงการเข้าร่วมของประชาชนระดับผู้รับสารในลักษณะการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ.....	134
ตาราง 5.1.3	แสดงการเข้าร่วมของประชาชนระดับผู้รับสารในลักษณะการตอบรับเป็นสมาชิก.....	137

ตาราง 5.2	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสื่อระดับผู้ผลิตของ องค์กรพัฒนาเอกชนทั้ง 2 ประเภท.....	141
ตาราง 5.2.1	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนก่อนการผลิตสื่อ.....	143
ตาราง 5.2.2	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการผลิตสื่อ.....	145
ตาราง 5.2.3	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนหลังการผลิตสื่อ.....	147
ตาราง 5.3	แสดงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสื่อระดับผู้วางแผน ขององค์กรพัฒนาเอกชนทั้ง 2 ประเภท.....	151
ตาราง 6	แสดงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างสื่อ ขององค์กรพัฒนาเอกชน.....	155